

**“EMILI DIKINSON SHE’RIYATIDA ROMANTIZM VA
TRANSENDENTALIZM IN’IKOSI”**

Zilola Nasrullayeva Shavkatjon qizi

Turkiston yangi innovatsiya universiteti

Ingliz tili

Annotatsiya: Ushbu maqola Emili Dikinsonning she’rlarini tahlil qilishga qaratilgan, she’riyatidagi transsendentalizm unsurlari esa alohida muhokama qilinadi. Bu maqolada, avvalo, shoir ijodining o’ziga xos xususiyatlari, transsendentalizm oqimining xarakter xususiyatlari ifodalanadi alohida. Maqolada ko’rsatilgan barcha manbalar ilmiy jihatdan tasdiqlangan manbalardir va misollar orqali tushuntiriladi. Garchi tushunchasi “transsendentalizm” qiyin so’z, u juda oddiy fikrni ko’rsatadi. Bu oqim vakillari dunyoni tasvirlaydigan shunday odamlardir va tabiat ular kabi. Ular biror narsaning ta’rifiga ortiqcha yondashadilar. Emili Dikinson ana shunday yozuvchilardan biridir. Ayniqsa, tabiat tasvirini mukammallashtirishdan qochmagan alohida iste’dod egasi.

Kalit so’zlar: transsendentalizm, transsendentalist, transsendentalist maktab, shaxslararo aloqalar, “amerikalik” mutafakkir, tabiat, halokat, industrializm, ruhiy iqlim, axloqiy mutlaqlar.

Transsendentalizm - bu rasmiy atama bo’lib, u to’g’ridan-to’g’ri tushuncha. Erkaklar ham, ayollar haqida ma’lumotga ega o’zlari va ularning atrofidagi “oshib ketadigan” yoki undan tashqariga chiqadigan dunyo ular ko’rishi, eshitishi, ta’mi, tegishi yoki his qilishi mumkin bo’lgan narsalar. Bu yerda mantiq yoki hislar emas, balki sezgi va tasavvur bilim kelib chiqadi. Odamlar hukm qilish uchun o’zlariga ishonishlari mumkin, ya’ni axloqiy jihatdan to’g’ri hisoblanadi. Transsendentalist - bularni qabul qiladigan kishi tushunchalar diniy e’tiqod sifatida emas, balki tushunish usuli sifatida shaxslararo aloqalari bilan tushuncha hosil qiladi.[1]

Ushbu yangi uslubga eng yaqin bo'lgan odamlar fikrlash transsendental klub deb nomlangan klub tomonidan norasmiy ravishda bog'langan, Jorj Riplining Bostondagi uyida yig'ilgan bir nechta insonlar shu xususda fikr almashdilar. Ularning asosiy ishi feministik va siyosatchi tomonidan tahrirlangan "The Dial" oylik jurnalida chop etilgan radikal Margaret Fuller, "XIX asr ayollari" kitobi davrining eng mashhurlaridan biri. Guruhda juda ko'p istisnolar bor edi, ziyolilar tomonidan bildirilgan, lekin Ralf Valdo Emersonga rahbarlik lavozimi berildi. "Transsendentalizmning eng muhim qismi tabiatga e'tibor va sanoatizm bilan birga kelgan shaxsning yo'q qilinishiga qarshilik qila olmadilar" kabi fikrlar bildirilgan.[2]

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODIKASI

1820-yillarning oxirida falsafiy oqim birinchi bo'lib transsendentalizm deb atala boshlagan. U davrning umumiy ma'naviy muhitiga reaksiya sifatida rivojlandi. Bu birinchi mamlakat sharqidagi Massachusetts shtatida paydo bo'lgan. Immanuel Kant ham shunday edi mutafakkir. U ma'rifat davrida va nemis tilida mashhur bo'lgan "Prussiya meros" muallifi. Transsendental idealizm falsafasida u shunday narsalar haqida bizga yetarli ma'lumotlar qoldirgan. Ularni haqiqiy, tabiiy holatida emas. Transsendental she'riyat odatda qandaydir turdagi metrdan foydalangan. Chiziqlar tez-tez qofiyalangan va ma'lum miqdordagi bo'g'inlarni o'z ichiga olgan. Biroq, u har doim ham shunday emas edi. Majoziy tilda metafora va o'xshatishlar mavjud edi ko'pincha transandantal shoirlar tomonidan qo'llaniladi. Bular eng ko'p ishlatiladi tabiiy mavzu va mavjudlikning ilohiy holati o'rtasidagi bog'liqlikni kashf etgan.[3]

Transsendentalizm ichki ruhga va ongga kuchli urg'u beradi, axborot manbai sifatida sezgi qiymatini oshiradi. Bu ko'proq muhim ahamiyatga ega, chunki u aql va axloqiy mutlaqlarga o'sib borayotgan tayanishga qarshilik ko'rsatadi. Bu tushunchalar hayotga ruhiy nuqtai nazar va yondashuvga aylandi.

Adabiyot manbalarini haqida umumiy ma'lumot; Adabiyot sharhi. Ushbu maqolaning asosiy mavzularini yoritishda biz ko'plab adabiyotshunoslarning maqolalari va ilmiy ishlariga asoslanib.

Ushbu maqolaning mavzulari, biz ko'pchilikning maqolalari va ilmiy ishlariga murojaat qildik adabiyot mutaxassislariga ham. Umuman olganda, transsendentalizm g'oyasi ifodalangan xuddi shunday, lekin har bir tilshunos yoki yozuvchi buni har xil talqin qiladi.[4]

Shu sababli bu, xuddi shu fikrga tayanmaslik uchun, biz ushbu maqolada turli xil manbalardan foydalangan holda davom etdirdik. Xususan, transsendentalizm g'oyalari alohida ta'kidlandi, Emili Dikkinson she'riyatida Rassel Gudmanning tadqiqot maqolalaridan foydalangan holda, Joel Myerson, Jeyn Karter Baldschun Xarper, Baldi, Serxio, Vendi Barker, Glen Xyuz va boshqalar. Bundan tashqari, transsendentalizm g'oyalari tahlil qilindi Emili Dikkinsonning bir nechta she'rlari misolida.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Shunday qilib, ushbu matnning maqsadi yo'l-yo'riq bo'lish, sayohat qilish uchun sayohat taklifidir turli tanqidiy yondashuvlar asosida boshqariladigan davomiylik. Bu nazariy qarashlar ko'rinishi mumkin dastlab ko'p umumiylik bo'lmasada, birlashganda ular bir-birini boyitadi va Dikkinson tabiat she'riyatining yanada to'liq tasvirini yarating.

Shuning uchun bunday bo'lmasligi kerak Dikkinson she'riyatida adabiy nazariyani qo'llaydigan qog'oz deb hisoblash mumkin, buning o'rniga qog'oz yaxshiroq tushunish uchun turli xil ovozlarni, turli nuqtai nazarlarni birlashtiradi. Emili Dikkinson she'riyatida tabiat va inson sohalari bir-biri bilan qanday bog'liq. Ushbu maqola uchta asosiy blok atrofida tuzilgan: tabiiylik, ta'sirchanlik va insoniylik.

Har bir blok ushbu domen Emili tomonidan bugungi kunda qanday o'qilishini tushunishga qaratilgan, Dikkinson olimlari, unga tarixan qanday munosabatda bo'lganligi va shuningdek, munosabati bilan solishtirganda ushbu loyihada o'rganilgan boshqa domenlarga ham qaratilgan.[5]

Shunday qilib, har bir qator o'sha tushunchani belgilaydi tahlil qilinganda, u Dikkinson ishida turli xil ikkilamchi manbalar orqali kontekstualashtirilgan, va u she'rda qo'llaniladi. Har bir bo'lim kattaroq she'rlar tanlovi bilan birga keladi.

Dikkinsonning sevgi she'rlari yorqin sevgi ehtiroslariga to'la va u ko'pincha sevgi orzulari, gullar, sevgi maktublari, oshiq va sevgilining atrofi, kelinlik ko'ylagi va boshqalar haqida kuylaydi. Emili Dikkinsonning sevgiga munosabati uni sevgi sohasidagi vakillik figurasi sifatida ko'rsatadi va hissiyot. Uning sevgi she'rlari avtobiografik bilan bir qatorda psixologik hamdir.[6]

Sevgi sirli hayotdir u hissiyotlardan ozod bo'lishi kerak. Emili Dikinson - tabiatning mashhur shoiri. U tabiatni yolg'izlik tuvaliga chizadi. O'z davrining aksariyat shoirlaridan farqli o'laroq, Dikkinson katta romantiklarning ta'siri ostida emas edi Shelley yoki Wordsworth kabi. U tabiatdan insoniy sevgini amalda qo'llash uchun foydalanadi, bu uning she'riyatiga noyob xushbo'y hid beradi. Emili Dikkinsonning tabiat she'rlari tabiatni turli shakl va jihatlarda o'z ichiga oladi. U pashshalar, kapalaklar, hasharotlar, qushlar, shamollar, yomg'ir kabi tabiatning zo'ravonliklari va kuchi haqida yozgan. momaqaldiroq, chaqmoq, qurg'oqchilik va zilzilalar.

Tabiatning eng ko'zga ko'ringan elementlari oy, quyosh, dengiz, osmon, bulutlar, daryolar, tog'lar va hamma narsa uni hayratda qoldirdi. U fasllar, tonglar, oqshom, tong, shom, quyosh chiqishi, quyosh botishi, aurora, tutilish kabi tabiiy hodisa uning tabiat she'rlarida e'tibor qozonadi va ularda sodir bo'layotgan tegishli o'zgarishlarni aks ettiradi.[7]

U tabiatga turlicha munosabatda bo'ladi. Chase Emili uchun shunday fikrda Dikkinson tabiatni tajovuzkorlik bilan shunday oqibatli va qamrab oluvchi haqiqatdirki, u ramziy ma'noni anglatadi. Tabiat uning uchun sir bo'lib qolmoqda. Uning tabiatga o'ziga xos qarashlari bor. Ba'zilarida she'rlarida tabiatni zavq va shodlik manbai sifatida tasvirlagan. Din Emili Dikkinson she'riyatining yana bir muhim elementidir. U dindor odam edi; Uning she'rlarida din ko'p marotaba tilga olingan. U Xudo haqida gapiradi va Uning ko'p she'rlarida jannat. Uning diniy jihatlarni o'z ichiga olgan she'rlaridan ba'zilari: "Xudo mehnatkash farishtalarga ruxsat beradi", "Osmonga boraman!", "Men jannatga ketdim" va "Xudoni duo qiling, u ketdi" askar sifatida" (3,45). Dikkinson she'rlari diniy va teologik qiyinchiliklarni yoritishga qodir. Garchi bu qiyinchiliklar ko'pincha uning she'riy

o'ziga xosligi va izlanishlari bilan jiddiy bog'liq bo'lib tuyuladi. Buning sababi, u poetikani xuddi shunga o'xshash epistemologiya bilan shug'ullanish deb tushungan tadbirkorlik diniy fikrlash usullari sifatida. Dikkinsonning oilasi uning yozishida katta ta'sir ko'rsatdi. U ham u bilan cheklangan edi hayotining ko'p qismini uyda o'tkazadi, shuning uchun uning she'riyati u boshidan kechirgan yolg'izlikni aks ettiradi. Uning she'rlaridan ba'zilari Bu uning uy hayoti va yolg'izlik mavzusini ko'rsatadi: "Men miyamda dafn marosimini his qildim", "Bu emas edi" o'lim, chunki men o'rnimdan turdim" va "Hayotning ma'lum bir nishabi bor" kabilar.

Ushbu matn Emilidagi tabiiy-inson kontinuumini o'rganishni taklif qiladi Dikkinson tabiat she'riyati turli nazariy yondashuvlar orqali ijod qiladi. Hozirgi vaqtda iqlim inqirozini bartaraf etishning iloji bo'lmagan joyda, madaniyat qanday bo'lganini qayta ko'rib chiqish tarixiy jihatdan tasvirlangan tabiat bizga o'zimizni qanday qilib qayta belgilashimiz haqida qimmatli fikrlarni berishi mumkin tabiiy dunyo bilan aloqasi borligi haqidagi fikrlar.

Ushbu maqola ochish uchun turli xil nazariy yondashuvlarni to'playdi uning she'rlarida tabiat va inson olamining o'zaro ta'siri haqida suhbatni ko'rsatadi. O'qish orqali uning she'riyati ana shu ko'p nuqtai nazardan, uning tabiati o'zligini saqlab qolgan borliq sifatida namoyon bo'ladi avtonomiya, bu Dikkinson hissiyot bilan shug'ullanish uchun zarur deb hisoblaydi va bunga qodir shaxs va jins haqidagi ijtimoiy konventsionalarga qarshi chiqadi.

Ushbu maqola she'riyat, xususan, she'riyat haqidagi bilimlarini kengaytirishga bo'lgan qiziqishdan tug'ilgan bu tabiatdan ilhomlangan shoir ijodidir. Hozirgi vaqtda iqlim inqirozi endi yo'qdek tuyuladi oldini olish mumkindek, madaniyat tarixan tabiatni qanday ifodalaganligini qayta ko'rib chiqish bizga yordam berishi mumkin tabiat dunyosi bilan munosabatlarimizni qanday qayta belgilash haqida qimmatli tushunchalar bilan yoritilgan.

Emili Dikkinson mening tadqiqotim uchun mukammal nomzod bo'lib tuyuldi: u tabiat haqida ko'p yozgan, ammo u ko'pincha tabiat shoiri sifatida tasniflanmagan (Knickerbocker, 2008, 185-bet). Shuning uchun, Tadqiqotga turtki bo'lgan birinchi savol: U tabiatning atrof-muhitiga ta'rifi haqida xabardormi? Agar shunday bo'lsa,

u hammadan farq qiladimi (romantiklar, transsendentalistlar, olimlar). u bilan bir vaqtda tabiat haqida yozganmi? Uning she'riyatiga ekologik tanqidiy nuqtai nazardan yondashganimdan keyin, bu savollarga javob tezda paydo bo'ldi:

Ha, Dikkinson she'riyati o'ylangan atrof-muhitga e'tiborli va o'z zamondoshlaridan farqli bo'lishi katta ehtimoli bor. Biroq, men bu ma'lumotni topdim. Agar rozilik bilan kelishilgan bo'lsa, agar mavjud bo'lsa munozara uchun joy yo'q edi, bu topilmalar bilan izohlashdan ko'ra ko'proq narsa yo'q edi ularda. Bundan tashqari, men uning she'riyatining referent tomoniga qanchalik ko'p e'tibor qaratgan bo'lsam, shunchalik qiziqroq bo'lmaydigandek edi.

Tabiatni to'g'ri real tasvirlash uchun she'riyatga murojaat qilishning nima keragi bor? Shunday bo'lishi kerak boshqa adabiy janrlar bilan mashg'ul bo'lgan holda, albatta. Majoziy tilning kuchi uning salohiyati emas tasvirlash, lekin o'zaro munosabatidan yangi ma'noni taklif qilish va yaratish qobiliyati bog'lanmagan domenlar mavjud edi. Agar figura siyosiy bo'lishi kerak bo'lsa, bu uning kuchliroqligini rad etish bilan emas, she'rlardagi xususiyat bilan ifodalanadi.

Bundan tashqari, Dikkinson she'riyati prozaikaga qarshi turdi, uning qiziqishi "Ayra", toifalar o'rtasidagi chegarasi, "qarshiliklar yiqilgan yaqinlashuv nuqtasi, chegaralar o'rganiladi va ma'no paydo bo'ladi" kabi jumlar bilan berilgan (Gribbin, 1993, 2-bet).[8]

Xulosa qilib aytganda, Emili Dikkinsonning she'riyati uning shaxsiy e'tirofini yaxshiroq ko'rsatadi tajribada. Shunda biz uni zamonaviy shoir sifatida eng buyuk deb atashimiz mumkin. Emili Dikinson mutlaqo mukammal turli mavzular niqobi ostida chuqur fikrlarini ifoda etgan shoir. Bunda u aks ettirilgan boshqa barcha mavzular bilan qanday shug'ullanishi tasvirlangan. Uning she'rlari yana shu markaziy mavzularga qaytadi va yana, qayta jonli tasvirlanadi, lekin ular aynan bir xil tarzda muomala hech qachon takrorlanmas edi. U har birining yangi tomonlarini kashf etishga ishtiyoqmand edi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Aiken, C. (1958). A reviewer's ABC: Collected criticism of Conrad Aiken from 1916 to the present. New York: Meridian Books.

2. Chase, Richard. (1965). Emily Dickinson. New York: Dell Publishing. 1. Dickinson, Emily. (1963) The Poems of Emily Dickinson. ed. Thomas H Johnson. Cambridge, Mass: The Belknap Press. (All references to poems are from this volume.) 2. Thackrey, Donald E. (1963) "The Communication of the Word." Emily Dickinson: A Collection of Critical Essays. Ed. Richard B. Sewall. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
3. Winter, Yvor. (1947). "Emily Dickinson and the Limits of Judgment". Defense of Reason. 3rd ed. (Denver: The Swallow Press).
4. Ismailovich A. S. PROBLEMS OF IMPROVING PSYCHOLOGY OF HEALTHY LIFESTYLE OF UZBEK FAMILY //Scientific reports of Bukhara State University. – 2020. – T. 4. – №. 1. – C. 313-318.
5. Saidov A. SOCIAL PSYCHOLOGICAL SIGNIFICANCE OF THE FORMATION OF A CULTURE OF A HEALTHY LIFESTYLE IN THE FAMILY //Science and innovation. – 2022. – T. 1. – №. B7. – C. 867-871.
6. Sharifjon To'lqin o'g A. et al. TA'LIM-TARBIYA TIZIMI VA O'QITUVCHILAR FAOLIYATIDA PSIXOLOGIK XIZMATNING AHAMIYATI //MODELS AND METHODS FOR INCREASING THE EFFICIENCY OF INNOVATIVE RESEARCH. – 2022. – T. 1. – №. 11. – C. 57-60.
7. Azamat, S. (2022). On The Basis Of National Values To Raise A Healthy Generation In The Family. Journal of Positive School Psychology, 6(10), 2417-2420.
8. Ismailovich S. A. Socio-Psychological Problems of Educating an Independent-Minded, Creative Person in the Educational Process //CENTRAL ASIAN JOURNAL OF LITERATURE, PHILOSOPHY AND CULTURE. – 2021. – T. 2. – №. 12. – C. 4-7